

מסלול חושן משפט

הלקוחות דיליות

שיעור 6 - השגת גבול

סיכום הסוגיות מהטור
ושר"ע עם הנושאי כלים
ומסקי האחרונים
במקרים המצויים

למען ילמדו

השגת גבול במסחר

חושן המשפט לימוד מקצועות הדיינות

חושן משפט
סימן קנ"ו סעיף ה'

פתיחה

"היורד לאומנות חבירו"

נושא השגת גבול במסחר
הוא נושא רחב הנוגע מאוד לחיי היום-יום

מסתעף ממנו גם הנושא של 'זכויות יוצרים' שהוא אקטואלי מאוד

פתיחה

במציאות החיים בזמנינו:

יכול להיווצר מחלוקת
אפי' עם אדם שגר בקצה השני של העולם

במקורות חז"ל וכן בשולחן ערוך:

נושא השגת גבול נידון בעיקר בהיבט של שכנים,
ומופיע בשו"ע בהלכות "שכנים"

פתיחה

"לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים וגו'"

בקרקע:

נאמר רק גזילת קרקע על ידי 'השגת גבול'

"ארור מסיג גבול רעהו"

יש שכתבו:

זהו המקור לנושא 'השגת גבול' במסחר

"לא תגזול"

מקצת הפוסקים:

'המשיג גבול' במסחר עובר על איסור מדאורייתא

במסחר:

השיטה הרווחת יותר בפוסקים:

איסור 'השגת גבול' במסחר אינו אלא איסור דרבנן שנועד לצורך תיקון העולם (והלימוד מהפסוקים הוא אסמכתא בעלמא)

פתיחה

חז"ל נדרשו לקבוע היכן עובר הגבול הדק
בין כלכלה חופשית לבין שמירה על זכויות הראשון שהתחיל לעסוק באותו ענין

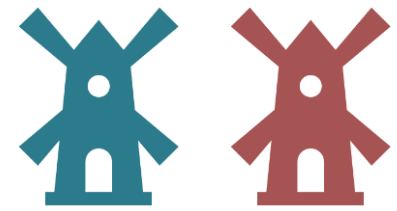
מקור הדין

שיטת רב הונא

הוא אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה דינא הוא דמעכב עילויה דא"ל קא פסקת ליה לחיותי לימא מסייע ליה מרחיקים מצודת

יכול ראובן לעכב את שמעון ולמונעו מכך בטענה שלוקח לו את פרנסתו

ואחר כך בא אדם אחר מבני המבוי (שמעון) והעמיד גם כן ריחיים על ידו

אם אחד מבני המבוי (ראובן) העמיד ריחיים לפרנסתו,

מקור הדין

נסיון להביא ראיה לרב הונא מ-'דין הציידים'

לחיותי לימא מסייע ליה מרחיקים מצודת
הדג מן הדג כמלא ריצת הדג וכמה אמר
רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דגים

שאר הציידים צריכים להרחיק ממנו,
שלא לגזול ממנו את פרנסתו

שאם נתן צייד את עיניו
בדג מסויים והכיר בחורו

לכאורה ניתן להביא ראיה לדברי רב
הונא מדברי הברייתא:

מקור הדין

דחיית הראיה הנ"ל

רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דגים
דיהבי סייארא א"ל רבינא לרבא לימא רב

אבל במקרה דרב הונא חלק מהאנשים
יבואו לראובן וחלק לשמעון

דגים נותנים עיניהם באוכל שמניח הצייד,
וכאשר חבירו לוקח את הדג הרי הוא מזיקו

אין ראיה מברייתא זו לדברי רב הונא:

מקור הדין

האם מותר לחנווני לחלק ממתקים לילדים (מחלוקת רבי יהודה וחכמים)

דיהבי סייארא א"ל רבינא לרבא לימא רב
הונא דאמר כרבי יהודה ^א דתנן רבי יהודה
אומר לא יחלק חנווני קליות ואגוזין לתינוקות
מפני שמרגילן ^ב אצלו וחכמים דמתירין אפי'

רבינא טוען שרב הונא סובר כדעת רבי יהודה:

שאסור לחנווני לחלק דברים טעימים לילדים -
מאחר שמרגיל את הילדים לבוא אליו בגלל המתקים, ולא בגלל סיבה אמיתית

מקור הדין

ישוב דברי רב הונא עם שיטת חכמים בחנווני

מפני שמרגילן ⁽³⁾ אצלו וחכמים ימתירין אפי' תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התם אלא דאמר ליה ⁽⁷⁾ אנא קמפלגינא אמגוזי את פלוג שיוסקי אבל הכא אפילו רבנן מודו דא"ל קא פסקת ליה לחיותי מיתבי עושה אדם חנות בצד חנותו

משא"כ אצל שמעון היורד לפרנסת ראובן מתקבלת טענת ראובן שפרנסתו נגזלת

החנווני יכול לומר לשאר החנוונים שיחלקו אף הם ממתקים (ולכן חכמים מתירים)

רבא טוען שאפשר ליישב את דברי רב הונא גם לשיטת חכמים:

מקור הדין

דברי רב הונא נתונים במחלוקת תנאים (ורב הונא כרשב"ג)

לחיותי מיתיבי עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי תנאי היא דתניא כופין בני מבואות זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסקי ולא מלמד תינוקות ולא אחד מ^{בני} בעלי אומניות ^יולשכנו אינו כופיהו רשב"ג אומר אף לשכנו כופיהו אמר רב הונא בריה

ומבואר שרב הונא הולך להחמיר
כפי שיטת רשב"ג

לרבנן – אינו יכול למונעו,
ולרשב"ג – יכול למונעו

אחד מבני מבוי שהוא בעל אומנות ורוצה
אחד מבני המבוי לעסוק אף הוא בזה:

מקור הדין

שיטת רב הונא בריה דרב יהושע

אומר אף לשכנו כופיהו אמר רב הונא בריה דרב יהושע 'פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב' הואי שייך בכרגא דהכא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב 'בעי רב הונא בריה

- אחד מבני המבוי לדייר אחר מאותו המבוי – אינו יכול לעכב

- בן עיר אחרת המשלם מיסים בעיר זו – נחשב כבן עיר זו ואין מעכבים עליו

- בן עיר אחת יכול לעכב על בן עיר אחרת שלא יעסוק באומנותו בעירו

מקור הדין

ע"פ רש"י: רב הונא בריה דרב יהושע כחמים

לשכינו אינו כופהו: ואי שייך צדקה
דהכא. שנותן מס גולגלתו למושל
העיר הזאת כבר מתא (ה) לא מצי בר
מתא לעכב עליו כל העיר ופשיטא לי
דבר מצוי אבר מצוי דנפשיה לא מצי
מעכב את המצוי מלימד לאומנותו
כרבנן ולא כרב הונא מיהו איבעיא

רב הונא בריה דרב יהושע
פסק בשיטת חכמים שאמרו "ולשכנו אינו כופהו":

שגם חכמים מודים שאפשר לכפות ולמנוע
בן עיר אחרת שאינו משלם מס,
אך בין בני המבוי אין למנוע

מקור הדין

ספיקו של רב הונא בריה דרב יהושע בנוגע לבן מבוי אחר

דנפשיה לא מצי מעכב ^בבעי רב הונא בריה
דרב יהושע בר מבואה אבר מבואה אחרינא
מאי תיקו אמר רב יוסף ומודי רב הונא במקרי

האם יכולים לכפות ולמנוע מבן מבוי אחר
או לא? ונשאר בספק

רב הונא בריה דרב יהושע הסתפק לשיטת
חכמים:

הכרעת הראשונים במחלוקת ובספק שבגמרא

רב הונא:

יכול לכפות את שכינו שלא ירד לאומנותו

רב הונא בריה דרב יהושע:

אינו יכול לכפות את שכינו שלא ירד לאומנותו

פסקו הראשונים כרב הונא בריה דרב יהושע שאינו יכול לכפותו

2. משום הכלל "הלכה כבתראי"

(ורב הונא בריה דרב יהושע היה לאחר דורו של רב הונא)

1. משום שהולך בשיטת חכמים שהם 'רבים'

(לעומת רב הונא שהולך שבשיטת רשב"ג שהוא 'יחיד')

הכרעת הראשונים במחלוקת ובספק שבגמרא

לגבי ספיקו של רב הונא בריה דרב יהושע

מה יסברו חכמים במקרה שבו בן מבוי אחד רוצה לכפות אדם ממבוי אחר שלא יעסוק באומנותו במבוי שלו:

אינו יכול לכפותו שלא ירד לאומנותו

יכול לכפותו שלא ירד לאומנותו

פסקו הראשונים שאינו יכול לכפות בן מבוי אחר

משום שזהו ספק בממון

והולכים אחר הנתבע משום ש"המוציא מחבירו – עליו הראיה"

פסיקת השו"ע והאחרונים

לשון הרמב"ם והשו"ע

המקרה:	הדין:
"היה שם במבוי אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיים ובא חבירו ועשה מרחץ אחרת כנגדו:	אינו יכול למנעו ולומר לו אתה פוסק חיי
אפילו היה מבני מבוי אחר:	אינם יכולים למנעו שהרי יש ביניהם אותה אומנות
אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה או מרחץ בצד מרחצו של זה:	יש להם למנעו
ואם היה נותן עמהם מנת המלך:	אינם יכולים למנעו"

לשון הרמב"ם והשו"ע

"אינו יכול למנעו ולומר לו אתה פוסק חיי"

אפילו אם פוסק חיותו לגמרי וגורם לו שיסגור את חנותו?

הרבה אחרונים פסקו כשיטת אביאסף:

יכול למנעו אם פוסק חיותו לגמרי

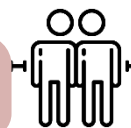
עולה מבית יוסף וכן פסקו חלק מהאחרונים:

אינו יכול למנעו אפי' פוסק חיותו לגמרי

בין כך ובין כך כתב בפתחי חושן:

בזמנינו יש מקום בריוח להרבה עסקים – ומסתבר שמותר לפתוח עסק מאותו הסוג

מ"מ ראוי ממידת חסידות שלא לקבוע חנותו בסמוך ממש לחנות חבירו

שיטת הרמ"א במקרה שלא מיחו באומן הראשון

במקרה ששמעון שהוא בן מבוי אחר הגיע למבוי זה של ראובן:

מוסכם הדין להלכה שאין ראובן יכול למנוע את שמעון ולומר לו "אתה פוסק חיי"

אך האם שאר בני המבוי (שאינו מפולש) יכולים למנוע את שמעון בטענת "הנכנסים והיוצאים"?

רמ"א הביא "רבים האומרים":

שאר בני המבוי יכולים למנועו (אך לא ראובן)

שו"ע פסק על פי הרמב"ם (כנ"ל):

גם שאר בני המבוי אינם יכול למנועו

אך הש"ך כתב:

אין הכרח בדברי שאר הראשונים שאכן חולקים על הרמב"ם,
ואפשר שמודים ששאר בני המבוי אינם יכולים למחות

שיטת הרמ"א בדין אדם מעיר אחרת שמשלם כאן מס

סיכום דעת הרמ"א על פי ביאור הסמ"ע
בדין אדם מעיר אחרת שמשלם כאן מס ורוצה לעסוק באומנותו כאן:

במבוי שאינו מפולש או בחצר:

במבוי המפולש:

ברשות הרבים:

כל אחד מבני המבוי או החצר
יכול למונעו

רק שמעון המתגורר
באותו מבוי יכול למונעו

לא ניתן כלל למונעו

פרטי דינים נוספים מהרמ"א בענין תשלום מס

אם עד עתה לא שילם מס, ועתה רוצה לשלם מס ע"מ לעסוק כאן באומנותו:

יכולים לעכב עליו עד שישכור בית ויהיה בני העיר

יש אומרים שלא ניקרא 'נתינת מס' במה שנותן מנת המלך,

אלא צריך שיתן מס למושל העיר הזאת ששייך לגבול שלהם

דין "מערופיא" (לקוח קבוע)

"מערופיא":

הוא נכרי שהישראל מכירו,
והוא נושא ונותן עימו תמיד או מלווה לו בריבית תמיד

רמ"א הביא שיטות שונות בדין זה:

יש אוסרים

לישראל אחר להיכנס שם ולהוזיל המלאכה
מפני שהוא כפוסק חייו

יש מתירים

לישראל אחר לעסוק עימו ולהלוות לו
שנכסי עובד כוכבים הם הפקר

שו"ע הרב ביאר והרחיב בזה, וסיים דבריו:

לענין הלכה זה תלוי במנהג מקומות ..

וירא שמים יחמיר על עצמו בכל מקום

